

УДК 228: 283/289: 236.9

БАРДИН МАРІЯ,

аспірантка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

АПОКАЛІПТИЧНІ ОЧІКУВАННЯ В СУЧАСНІЙ РЕЛІГІЙНІЙ ЛІТЕРАТУРІ СВІДКІВ ЄГОВИ ТА АДВЕНТИСТІВ СЬОМОГО ДНЯ (ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА)

У статті розглядаються основні апокаліптичні теми й мотиви в сучасній релігійній літературі Свідків Єгови та Адвентистів сьомого дня. Указується на актуальність апокаліптичної проблематики у світлі гострих проблем сучасності, зокрема в контексті глобалізації світу. Проведено аналіз глобальних проблем відповідно до певних біблійних ознак "часу кінця", апокаліптичних настроїв та очікувань у релігійній літературі Свідків Єгови та Адвентистів сьомого дня. Під час порівняльного аналізу виявлено спільні та відмінні риси апокаліптичної тематики, сюжетів та настроїв у релігійній літературі Свідків Єгови та Адвентистів сьомого дня.

Ключові слова: апокаліптика; глобалізація; протестантизм; кінець світу; пророцтва; есхатологія; катастрофізм; Страшний Суд; Воскресіння.

Постановка проблеми. Апокаліптична проблематика була актуальною протягом усього розвитку християнської культури. Весь шлях людської цивілізації забарвлений очікуванням кінця людської історії. У часи соціальних і політичних криз та інших потрясінь людей охоплювали апокаліптичні настрої. От і зараз гострі й суперечливі події сучасності зумовлюють нову хвилю інтересу до апокаліптичних пророцтв.

Сьогодні людство живе передчуттям глобальної катастрофи, яку віруючі сприймають як "кінець світу". Окремі дослідники відкрито заявляють, що сучасна доба стане поворотним пунктом геологічної і навіть біологічної історії Землі [3, с. 139], тобто на ній буде відбуватися дещо незвичайне, про що Біблія оповідає як про "кінець світу".

Процеси глобалізації, збільшення ролі інформаційних мереж, розвиток технологій, забруднення навколишнього середовища, природні катаклізми, катастрофи, що загрожують підвести згубний підсумок всієї історії людського роду - на цьому ґрунті актуалізувались очікування й передчуття кінця світу, зокрема в релігійній літературі Свідків Єгови та Адвентистів сьомого дня.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Особливості розуміння книги "Об'явлення Іоанна Богослова" [10] в межах християнських конфесій розглядали С. Головащенко, А. Шмеман, А. Осипов. Значенню жанру апокаліпсису для християнської культури присвячені роботи дослідників Н. Ільїної, Е. Бартошевича, А. Баршкова та ін.

Представники пізнього протестантизму також намагались з'ясувати зміст Апокаліпсису та методи його тлумачення. Показовими в цьому сенсі є праці Е. Уайт [13-14], Е. Прайс [11], Р. Фанц, М. Хемніш.

У світлі сучасних подій актуалізувались глобальні проблеми людства в апокаліптичній теології новітнього протестантизму. Аналіз глобальних проблем, які пов'язуються із символічними біблійними ознаками "часу кінця" і які віщують близький, у зв'язку із цим, крах людсь-

кої цивілізації, досліджували Д. Паулін, П. Гончар. Серед вітчизняних дослідників слід виділити роботи А. Колодного, В. Докаш [6], М. Жукалюк [7].

Для дослідження зазначеної проблематики важливим є вивчення спеціалізованої релігійної літератури: "Спочатку було слово", "Християнські вчення. Щорічник церкви АСД", "Ознаки часу", "Настільна книга служителя", "Сторожова вежа сповіщає Царство Єгови".

Метою статті є аналіз глобальних проблем відповідно до певних біблійних ознак "часу кінця", апокаліптичних настроїв та очікувань у релігійній літературі Свідків Єгови та Адвентистів сьомого дня.

Для досягнення мети необхідно продемонструвати актуальність апокаліптичної теології новітнього протестантизму у світлі глобальних проблем; виконати порівняльний аналіз для виявлення спільних та відмінних рис апокаліптичної тематики, сюжетів та настроїв у релігійній літературі Свідків Єгови та Адвентистів сьомого дня.

Виклад основного матеріалу. Варто наголосити на значенні й особливостях апокаліптики як жанру релігійної літератури. Апокаліптика - (грецьк. - об'явлення) - специфічна релігійна література, що склалася з II ст. до н. е. до II ст. н. е. Це жанр пророчих писань, де в містифікованій формі виражались соціально-політичні, національно-визвольні ідеї та прагнення різних верств народів Середземномор'я.

Характерною рисою апокаліптики була передача подій, що відбувалися на рубежі першого тисячоліття, у формі пророцтв щодо майбутнього. Зміст апокаліптичних творів складали переважно есхатологічні відкриття, тобто пророцтва щодо майбутнього кінця світу. Специфічною була і їхня форма, яка використовувала таємничу символіку, відому лише обраним, особливий стиль, зрозумілий тільки вузькому колу читачів. З безлічі апокаліптичних творів у Старий Завіт була включена Книга Даниїла, а в Новий Завіт - "Об'явлення Іоанна Богослова". Інші апокаліптичні твори були визнані апок-

рифічними. Термін "апокаліптика" вживається і для позначення вчення про майбутній період часу, коли людству загрожують страшні, потужні, знищувальні сили.

Як відомо, до канону Нового Завіту входять чотири Євангелія, близька до них книга Діянь апостолів, двадцять одне Послання апостолів і Апокаліпсис, або "Об'явлення Іоанна Богослова" - усього 27 книг. Християнське богослов'я, виходячи зі змісту й спрямованості книг Нового Завіту, ділить їх на законоположні (Євангелія), історичні (Діяння), навчальні (Послання) та пророчі (Апокаліпсис) [9]. "Об'явлення Іоанна Богослова" є одним із ранніх записаних пророцтв. Воно починається як наставлення, у якому засуджуються одні християни, схвалюються інші, але потім автор переходить до опису видінь Страшного суду, переповненого символами, алегоріями, страхітливими образами того, що має бути після цього.

Апокаліптика описує отримане провидцем одкровення (як правило, у формі видіння) про сфери, недоступні звичайному людському сприйняттю: про потойбічний світ й алегорично зображені події, що супроводжуватимуть прийдешній кінець історії - так званий есхатон (межу). Апокаліптична історіософія трактує історію як неминуче регресивний розвиток, який урешті-решт призведе до світового катаклізму, після чого настане нова ера, коли взагалі розвиток стане неможливим.

"Об'явлення Іоанна Богослова" (Апокаліпсис) - одна з найвідоміших і при цьому найбільш таємничих книг у світовій літературі. Перед очима читачів Апокаліпсису постає калейдоскоп численних небесних видінь, розгортаються масштабні картини битви сил добра і зла, останніх подій світової історії. Наявність химерних образів і символів створює додаткову складність для тлумачення Апокаліпсису.

При всій своїй складності Апокаліпсис є органічною частиною новозавітного канону, у ньому закладені глибокі християнські ідеї.

Книга Апокаліпсису була написана в епоху актуальної есхатології і стала першою за часом новозавітного есхатологічного книгою, де в символічній формі описуються картини майбутнього зіткнення між "небесним війством" (силами світла) та "силами Антихриста" (силами темряви), пророкується "кінець світу", "Страшний суд". VII частина, яка має назву "Кінець часів" (Об. 17:1; 22:5) структурно поділяється, у свою чергу, на сім підрозділів: 1) суд над Вавилоном; 2) шлюб Агнца; 3) з'явлення Господа; 4) суд над звірною і неправдивим пророком; 5) Тисячолітнє Царство; 6) останній Суд; 7) нове небо і нова земля.

В екзистенційно-смісложиттєвих орієнтаціях представників пізньопротестантських конфесій у період загострення глобальних проблем людства та вимог нового, інформаційного суспільства, яке народжується, багато спільного. Пояснюється це тим, що апокаліптичні ідеї їхніх віровчень започатковувалися в ранньому християнстві та розвивалися представниками Реформації. Зважаючи на це, в основі згаданих орієнтацій лежить підготовка до визначальних подій земної історії, яка, у зв'язку із загостренням глобальних проблем, прямує до свого завершення.

Пророцтва про кінець світу в релігійній літературі Свідків Єгови висвітлені в серії видавництва "Тисячолітня зоря", у таких книгах: "Час наблизився", "Хай прийде царство Твоє". Сучасне тлумачення апокаліптичних пророцтв подається у двох виданнях: "Свідки Єгови - провісники Царства Бога" та "Об'явлення. Його величній апогей вже близько!" [10].

На формування апокаліптичних настроїв Свідків Єгови у період глобальних катаклізмів впливає посилення активізація таких настроїв, апологія нездатності суспільних режимів розв'язати глобальні проблеми сучасності й, у зв'язку із цим, гостра необхідність установалення теократичного Царства Єгови.

Свідки Єгови задаються питанням: чи ми живемо в останні дні?, кінець близько?. Зараз здійснюються всі передречені в Біблії події, які вказують на початок Апокаліпсису. Свідки Єгови наводять ознаки, які наближають здійснення Апокаліпсису, зокрема війни, голод, хвороби, стихійні лиха й катаклізми, епідемії, екологічні проблеми тощо [18, с. 89]. Вихід вони вбачають лише в новому світі, де панує небесний уряд Ісуса Христа (Об. 21:3, 4). "Горе землі та морю, до вас-бо диявол зійшов, маючи лютість велику, знаючи, що короткий час має!" (Об. 12:12).

Крім того, в Біблії сказано, що останні дні характеризуватимуться змінами в людському суспільстві. Так, XX століття стало часом найбільш серйозних викликів фундаментальним християнським цінностям і традиційним суспільним авторитетам: сім'ї, державі й системі освіти. Люди стали егоїстичними, жорстокими, втралили віру в Господа, досягнення матеріальних благ стало найвищою метою їхнього життя [12]. Але це також є частинною задумою Божого.

Свідки Єгови наголошують, що ми живемо в останні дні, але вже скоро Бог покінчить зі злом, сатана і його демони вже не зводитимуть народи [17, с. 94]. Боже Царство проллє благословення на всіх, хто підкорятиметься його праведному правлінню (Об. 20:1-3; 21:3-5) [1]. Армагеддон принесе людству не загибель, а, по суті, порятунок, оскільки цю битву переживе "великий натовп" Божих служителів (Об. 7:9, 14).

Можна виділити основоположні ідеї Свідків Єгови в цьому контексті: проголошення другого приходу Христа на Землю в період найбільшого загострення соціальних, політичних та економічних суперечностей; акцент на Тисячолітньому Царстві на Небі як утіленні найбільш бажаних мрій більшості віруючих; протиставлення світської влади як недосконалої досконалому Боже-ственному укладу [6].

Свідки Єгови визначають "кінець" як кінець тільки для цього світу та перехід до іншого виміру - царства Єгови. "Кінець часів" та подальші події вони пов'язують з другим пришествям Христа. Тому в центрі їхнього вчення є пророча хронологія приходу Христа, воскресіння святих, вознесіння помазаних на небо [11].

Кінець світу в Біблії названо "великим днем Усеомгутнього Бога" й "Армагеддоном" (Об. 16:14, 16). Щоправда, існує чимало суперечливих релігійних пояснень цієї теми й дивних, химерних описів кінця. Однак Біблія говорить про кінець чітко й однозначно: вона показує, що таке кінець [16].

Свідки Єгови спростовують хибні уявлення про кінець і акцентують на тому, що Бог не знищить Землю. Важливо також, що кінець розпочнеться тоді, коли запланував Бог - у "визначений час".

У розумінні Свідків Єгови, кінець - це:

1) знищення невдалого правління людських урядів "земних царів з їхніми військами, які зібрались, щоб воювати проти того, хто сидів на коні, та проти його війська" (Об. 19:19);

2) закінчення війн, насилля й несправедливості;

3) суд над людьми, яким подобається цей безбожний світ.

Після кінця настане новий час. "[Бог] витре кожну

сльозу з їхніх очей, і вже не буде ні смерті, ні жалоби, ні голосіння, ні болю. Колишнє минуло". А той, хто сидів на престолі, сказав: "Ось я творю все нове" (Об. 21:4, 5).

Свідки Єгови наголошують, що Боже Царство приходить не для знищення землі, але щоб знищити світ Сатани. Боже Царство приходить, щоб виконати Божу волю на землі, як є на небі [16].

Варто зазначити, що звістка про Апокаліпсис - позитивна, на думку Свідків Єгови. Адже книга Об'явлення починається і закінчується словами про те, що ті, хто читає, розуміє й виконує написане в ній, будуть щасливі (Об. 1:3; 22:7).

Крім цього, Свідки Єгови вірять, що в 1914 році було встановлене Боже Царство й Ісус почав правити у ньому як Цар (Об. 1:10). Тому вони очікують найближчим часом події, передречені в Об'явленні.

Таким чином, релігійна література Свідків Єгови пронизана апокаліптичною проблематикою у світлі сучасних проблем. Спасіння від усіх сучасних загроз та викликів вони вбачають лише в новому світі, де пануватиме уряд Всевишнього.

Апокаліптично-пророчий характер принципів Церкви АСД закріплено в ряді 27 пунктів "Основних положень у вченні віри християн адвентистів сьомого дня", які прийнято в Далласі на Всесвітньому з'їзді Церкви в 1980 році. Загальні ж апокаліптичні положення адвентистів викладено в розділі "Вчення про події останнього часу" - фундаментального доктринального видання "Спочатку було слово", де аналізуються такі феномени, як другий прихід Христа, смерть і воскресіння, Тисячолітнє Царство, Нова земля [8].

Адвентистські апокаліптичні погляди виникли на хвилі духовного пробудження, яке вдихнуло життя в ранньохристиянську ідею месіанського спасіння.

Пророкуючи виконання пророцтв та кваліфікуючи прихід Христа як катастрофічну подію, адвентисти зауважують, що вони чекають повернення Христа, а не кінця світу [4, с. 432]. Зокрема, лідер Церкви адвентистів сьомого дня в Україні Володимир Крупський в одному з інтерв'ю зазначив, що прихожани Церкви адвентистів сьомого дня вірять в те, що прищестя Ісуса Христа настане не як фатальний кінець, а як результат того плану, який Бог складає для людства. Повернення Христа адвентисти пов'язують з оновленням землі й початком нової ери для всього людства.

Доктор Університету Адвентистів сьомого дня Олександр Буйон у своїй книзі "Єдина надія" відзначив, що день повернення Ісуса - це день нагороди і відплати (Об. 22:12).

Обґрунтовуючи доктрину про кінець світу, адвентисти визначають її як період великої боротьби між добром і злом, кінцевою метою якої є встановлення Царства вічності.

Аналіз адвентистських джерел дає можливість представити їх концепцію так: суд, Друге Прищестя Ісуса Христа, перше воскресіння й вознесіння святих; Армагеддон, спустошення землі та знищення нечестивих; 1000-літнє царство праведних на небі; друге воскресіння й останній суд; нова земля [8].

Як видно із самої назви церкви, адвентисти роблять акцент саме на другому прищесті (Advent) Христа. Тому цю категорію можна вважати ключовою в адвентистській доктрині [15]. Розробляли цю доктрину У. Міллер, О. Уайт. У. Міллер пророкував прихід Другого Прищестя Христа в 1884 році, але через те, що його пророцтво не здійснилося, відбулось "Велике розчарування".

Адвентисти вважають, що головними глобальними проблемами ХХ-ХХІ ст. є хвороби, стихійні лиха, голод, бідність, екологічна ситуація, насилля та тероризм [7]. Норман Галлі - доктор філософії, професор систематичного богослов'я Східного адвентистського університету наголошував, що руйнівні прояви сатанинської політики вже наявні і в майбутньому слід чекати їх активізації [5, с. 685].

У релігійній літературі адвентистів акцентується на суперечливих тенденціях у зв'язку з глобалізацією світу: крайнощях бідності й багатства, аморалізмі, гонитві за матеріальним достатком і прагненням до панування, маніпулюванні людьми, у тому числі за допомогою ЗМІ і т. ін. [7, с. 274].

Щодня інформаційні програми передають повідомлення про воєнні конфлікти, стихійні нашествия, техногенні катастрофи, що забирають життя тисячі людей. У Біблії можна знайти деякі ознаки настання кінця світу, зокрема це поява лжепророків, постійної війни, період голоду, землетруси, гоніння віруючих [2].

Рятувальна операція, яку здійснить Бог, завершиться тоді, коли Ісус повернеться на землю й покладе кінець гріху, болі й смерті. Біблія говорить про міленіум - тисячолітній спокій і мир на небесах. Протягом цього часу сатана буде прикутий на землі (Об. 20:1-6). Після закінчення тисячі років Ісус перемістить Своє місто - Новий Єрусалим на землю, а сатана назавжди буде знищений (Об. 21:1,2). Гріха і грішників більше не буде, весь Божий світ очиститься, і велика боротьба закінчиться [14, с. 440].

Таким чином, у релігійній літературі адвентистів зосереджена увага на суперечливих тенденціях у зв'язку з глобалізацією світу. Особливості адвентистського розуміння останніх днів: доктрина про буквально Тисячолітнє Царство, воскреслих і праведних на небі при повному спустошенні землі, актуалізація проблеми соціального служіння в переддень очікуваного приходу Христа.

Узагальнюючи вищезазначені дослідження, можна виділити такі їх спільні риси:

- 1) зацікавленість в апокаліптичній проблематиці;
- 2) актуалізація пророчих мотивів;
- 3) у ключовому питанні: кінець світу і всі очікувані події, описані в книзі "Об'явлення Іоанна Богослова" провіщають про оновлення й спасіння (позитивна звістка), чи все ж мають (негативний) символічний характер, чи дійсно ілюструють прийдешні події? Як для адвентистів, так і єговістів йдеться про оновлення і спасіння, і кінцеві події для праведних прихожан церкви носять суто позитивний характер;
- 4) інтерпретація апокаліптичних сюжетів направлена на зміцнення релігійної віри та моралі;
- 5) прагнення віднайти правильний підхід до розуміння загадкових образів і видінь книги Апокаліпсису, установити дату Другого Прищестя Ісуса Христа;
- 6) незважаючи на пізніше входження в конфесійну специфіку, зазначені групи віруючих мають спільні погляди на доктринальні принципи щодо тлумачення останніх подій на землі. Коли Свідки Єгови розглядають Тисячолітнє Царство як форму підготовки до вічності, то Адвентисти сьомого дня готуються до Армагеддону як способу зміни стану землі та існуючих режимів. Обидві церкви сповідують доктрину про невидимий прихід Христа.

Відмінностями у трактуванні подій, описаних в "Об'явленні Іоанна Богослова", слід вважати:

- 1) різні датування Другого Прищестя Ісуса Христа;

2) Адвентисти сьомого дня концентрують увагу на самому Пришесті Ісуса Христа, а не на тих явищах, які покликані знаменувати цей прихід, як це роблять Свідки Єгови.

Висновки

1. "Об'явлення Іоанна Богослова" (Апокаліпсис) - одна з найвідоміших і при цьому найбільш таємничих книг у світовій літературі. При всій своїй складності, Апокаліпсис є органічною частиною новозавітного канону, у ньому закладені глибокі християнські ідеї.

Услід за формуванням єдиної економічної, політичної та соціальної системи в сучасному світі почалися зміни і в духовній сфері життя суспільства. Процеси глобалізації, що розвиваються в релігійній сфері, зачепили й есхатологічну проблематику, зокрема в контексті сучасних апокаліптичних рефлексій у світлі глобалізованих змін, тим самим поставивши питання про необхідність наукової оцінки тенденцій їх розвитку.

Актуалізувались глобальні проблеми людства в апокаліптичній теології новітнього протестантизму. У релігійній літературі Свідків Єгови та Адвентистів сьомого дня загострилось питання кінця світу, оскільки адепти обох церков убачають його ознаки, описані в книзі "Об'явлення Іоанна Богослова". Спасіння від усіх сучасних загроз вони вбачають лише в новому світі, де пануватиме уряд Всевишнього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біблія. Книги Святого Письма Старого та Нового Завіту / [пер. Р. Туркуняк]. - К. : Українське Біблійне Товариство, 2013.
2. Болдвин Д. За гранью воображения / Д. Болдвин, Д. Гибсон, Д. Томас. - Заокский : Источник жизни, 2013. - 128 с.
3. Бугаев А. Введение в единую теорию мира / А. Ф. Бугаев. - М. : Белые альвы, 1998. - 320 с.

Бардын Мария,

аспирантка,

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

АПОКАЛИПТИЧЕСКИЕ ОЖИДАНИЯ В СОВРЕМЕННОЙ РЕЛИГИОЗНОЙ ЛИТЕРАТУРЕ СВИДЕТЕЛЕЙ ИЕГОВЫ И АДВЕНТИСТОВ СЕДЬМОГО ДНЯ (СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА)

В статье рассматриваются основные апокалиптические темы и мотивы в современной религиозной литературе Свидетелей Иеговы и Адвентистов седьмого дня. Обосновывается актуальность апокалиптической проблематики в свете острых проблем современности, в частности, в контексте глобализации мира. Проведен анализ глобальных проблем в соответствии с определенными библейскими признаками "времени конца", апокалиптическими настроениями и ожиданиями в религиозной литературе Свидетелей Иеговы и Адвентистов седьмого дня. В ходе сравнительного анализа выявлены общие и отличительные черты апокалиптической тематики, сюжетов и настроений в религиозной литературе Свидетелей Иеговы и Адвентистов седьмого дня.

Ключевые слова: апокаліптика; глобалізація; протестантизм; кінець света; пророцтва; есхатологія; катастрофізм; Страшний Суд; Воскресение.

Bardyn Maria,

postgraduate student, Taras Shevchenko National University of Kyiv

APOCALYPTIC EXPECTATIONS IN MODERN RELIGIOUS LITERATURE OF JEHOVAH'S WITNESSES AND SEVENTH DAY ADVENTISTS (COMPARATIVE DESCRIPTION)

The article deals with the main apocalyptic themes and motives in the modern religious literature of Jehovah's Witnesses and Seventh-day of Adventists. The relevance of the apocalyptic perspective in the light of the acute

СХІД № 3 (149) травень-червень 2017 р.

4. В начале было Слово... ; [пер. с англ.]. - Заокский : Источник жизни, 2002. - 544 с.

5. Галли Н. Христос грядет / Н. Галли ; [пер. с англ.]. - Заокский, 2006. - 685 с.

6. Докаш В. Кінець світу: еволюція протестантської інтерпретації : [монографія] / В. Докаш. - Київ-Чернівці : Книги - XXI, 2007. - 544 с.

7. Жукалюк Н. История Церкви христиан Адвентистов седьмого дня в Украине / Н. Жукалюк, В. Любашенко. - К., 2003. - 274 с.

8. Колодний А. М. Релігієзнавчий словник / А. М. Колодний, Б. О. Любковик. - К. : Четверта хвиля, 1996. - 392 с.

9. Лубський В. І. Релігія і культура / В. І. Лубський, Т. Г. Горбаченко, І. Д. Нілова. - К., 1997. - 236 с.

10. Об'явлення. Його величний апогей вже близько! - New York : Watchtower Bible and tract society; Brooklyn, New York : International Bible students association, 1995. - 320 с.

11. Прайс Е. Б. Свидетели Иеговы / Е. Б. Прайс. - Калининград : Церковь Христиан-Адвентистов Седьмого Дня, 1994. - 176 с.

12. Пробудитесь! Наша планета в опасности. Можно ли ее спасти? Что це за журнал? - Нью-Йорк. - 1996, январь. - С. 12.

13. Уайт Е. Велика Боротьба між Христом і сатаною / Е. Уайт. - К. : Християнське вид-во "Джерело життя", 2002. - 639 с.

14. Уайт Э. История спасения / Эллен Уайт ; [пер. с англ. А. И. Могила]. - Заокский : Источник жизни, 2017. - 448 с.

15. Христианские чтения: Ежегодник церкви АСД. - М., 1989. - 180 с.

16. Is the End Near? [Електронний ресурс] // Watchtower Bible and Tract Society of New York. - 2015. - Режим доступу : <https://www.jw.org/en>.

17. Watch Tower Bible and Tract Society. What Does The Bible Really Teach? - Germany, 2005.

problems of the present, in particular, in the context of the global world situation, is indicated. Author analyzed global problems in accordance with certain Biblical signs of "time of the end", apocalyptic feelings and expectations in the religious literature of Jehovah's Witnesses and Seventh-day of Adventists. A comparative analysis reveals the common and distinctive features of apocalyptic themes, plots and moods in the religious literature of Jehovah's Witnesses and Seventh-day of Adventists.

In this research author used general scientific and special methods. The main research approach was the systematic approach, which allowed integrating the diversity of the investigated material into apocalyptic problems in the field of philosophy and theology in order to carry out a coherent definition of the main themes and motifs in the Protestant literature. A comparative method was also used in this research.

The main ideas in the religious literature of Jehovah's Witnesses in this context are: the proclamation of the Second Coming of Christ on Earth during the crisis periods; emphasis on the Millennial Kingdom in the Sky, the opposition of secular power to the Divine Structure. Seventh-day Adventist concept: judgment, Second Coming of Jesus Christ, first resurrection and ascension of saints; Armageddon, the devastation of the earth and the destruction of the wicked; Millennial kingdom of the righteous in heaven; The second resurrection and the last judgment; New Land.

Key words: *apocalyptic; globalization; protestantism; doomsday; prophecy; eschatology; catastrophe; Judgment; resurrection.*

REFERENCES

1. Turkoniak [translat.] (2013), The Bible. Books of the Scriptures of the Old and New Testaments, *Ukrainian Bible Society*, Kyiv (ukr).
2. Baldwin, D. & Gibson, D. & Thomas, D. (2013), Beyond the imagination, *Istochnik szczytni*, Zaoksky, 128 p. (rus).
3. Bugayev, A. (1998), Introduction to a unified theory of the world, *Bielyye alvy*, Moscow, 320 p. (rus).
4. In the beginning was the Word ... (2002), [transl.], *Istochnik szczytni*, Zaoksky, 544 p. (rus).
5. Galli, N. (2006), Christ Coming [transl.], *Istochnik szczytni*, Zaoksky, 685 p. (rus).
6. Dokas, V. (2007), The end of the world: Evolution of the Protestant interpretation, *Knyhy - XXI*, Kyiv-Chernivtsi, 544 p. (ukr).
7. Zhuklyuk, N. & Lyubaschenko, V. (2003), History of the Church of the Seventh-day Adventist Christians in Ukraine, *W.p.*, Kyiv, 274 p. (rus).
8. Kolodnyy, A. M. & Lyubovyk, B. O. (1996), *Relihiyevnavchyy slovnyk*, *Chetverta khvylya*, Kyiv, 392 p. (ukr).
9. Lubskyy, V. I. & Horbachenko, T. H. & Nilova, I. D. (1997), *Relihiya i kultura*, Kyiv, 236 p. (ukr).
10. Revelation. His magnificent apogee is already close! (1995), *Watchtower Bible and tract society; International Bible students association*, Brooklyn, New York, 320 p. (ukr).
11. Price, E. B. (1994), Jehovah's Witnesses, *Seventh-day Adventist Christian Church*, Kaliningrad, 176 p. (rus).
12. Wake up! Our planet is in danger. Can it be saved? (1996, January), *Watchtower Bible and tract society; International Bible students association* Brooklyn, New York, p. 12 (rus).
13. White, E. E. (2002), The Great Fighting between Christ and Satan, The Christian Publishing «Jerelo zytia», Kyiv, 639 p. (ukr).
14. White, E. E. (2017), History of salvation [translat.], *Istochnik szczytni*, Zaoksky 2017, 448 p. (rus).
15. Christian, Readings (1989), Yearbook of the SDA Church, Moscow, 180 p. (rus).
16. Is the End Near? (2015), Watchtower Bible and Tract Society of New York, available at: <https://www.jw.org/en>.
17. Watch Tower Bible and Tract Society. What Does The Bible Really Teach? (2005), Germany.

© Бардин Марія

Надійшла до редакції 26.05.2017